

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ
«МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

для аспірантів

спеціальності 032 «Історія та археологія»

Затверджено

редакційно-видавничою

радою університету,

протокол № 2 від «29» червня 2021 р.

Харків
НТУ «ХПІ»

2021

Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни
«Методологія наукових досліджень» для аспірантів спеціальності 032
«Історія та археологія» / уклад. : Мотенко Я. В., Шишкіна Є. К. – Харків :
НТУ «ХПІ», 2021. – 55 с.

Укладачі: доц. Я. В. Мотенко,
доц. Є. К. Шишкіна

Рецензент проф. О. Є. Тверитнікова

Кафедра українознавства, культурології та історії науки

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень» входить до складу Освітньо-наукової програми «Історія науки та українознавства» як частина професійної підготовки аспірантів за спеціальністю 032 «Історія та археологія». Дисципліна є вибірковою.

Метою вивчення «Методології наукових досліджень» є формування у аспірантів поглиблених знань з методології, методики, організації наукової діяльності та їх практичного застосування у своїй дослідницькій роботі.

Завдання дисципліни:

- теоретична підготовка з питань загальних тенденцій розвитку сучасної науки та специфіки наукового пізнання;
- вивчення особливостей здійснення наукових досліджень, встановлення сутності основних понять і категорій методології науки;
- опанування технології організації науково-дослідної роботи, в тому числі вивчення логічної будови наукового дослідження, застосування теоретичних та емпіричних методів, оформлення результатів наукових досліджень;
- з'ясування особливостей впровадження результатів наукових досліджень у практику, оцінка їхньої ефективності.

Вивчення дисципліни «Методологія наукових досліджень» сприяє формуванню загальних та фахових компетенцій. **До загальних компетенцій**, якими повинен оволодіти здобувач, належать:

- здатність до абстрактного мислення, вміння використовувати універсальні та загальнонаукові принципи і методи у дослідній роботі;
- вміння здійснювати дослідження на відповідному науковому рівні;
- здатність генерувати нові ідеї, вміти аналізувати стан розвитку галузі, формулювати основні пункти новизни власної наукової роботи;
- здатність розширювати загальний кругозір, формувати системний науковий світогляд, розуміти відмінність наукового пізнання від інших форм пізнавальної діяльності;
- набуття універсальних навичок дослідника, зокрема пошуку та критичного аналізу інформації, усної та письмової презентації результатів наукового дослідження, застосування новітніх технологій, ведення дискусій, грамотного оформлення результатів наукової роботи, вміння здійснювати оцінку ефективності власних досягнень.

Фахові компетенції, якими повинен оволодіти здобувач, у галузі загальнонаукової методології:

- розуміння ролі і значення науки та наукових досліджень для розвитку суспільства, уміння оперувати понятійно-категорійним апаратом у сфері науки;
- володіння методологічним інструментарієм опрацювання даних наукових досліджень, здатність обирати методи і прийоми для виконання науково-дослідних тем та організувати основні етапи дослідження;
- уміння організувати збір та аналіз необхідної для дослідження інформації;
- здатність до інноваційної діяльності;

- вміння репрезентувати та оприлюднювати підсумки наукового дослідження, здатність обґрунтовувати результати своїх досліджень та аргументовано відстоювати власну позицію,
- усвідомлення відповідальності за результативність та достовірність наукового дослідження, здатність до критичного осмислення результатів дослідницької діяльності;

у галузі конкретноісторичної методології:

- здатність здійснювати історіографічну критику, уміти виявляти необ'єктивну інформацію і неупереджено інтерпретувати зміст досліджуваної літератури;
- володіння основами наукового пошуку історичних джерел та здійснення їхнього аналізу, з врахуванням останніх досягнень у галузі історичного джерелознавства;
- здатність до організації та проведення наукових досліджень відповідно до новітніх тенденцій розвитку історичної науки, вміння здійснювати наукові дослідження із залученням широкого кола джерел і наукової літератури, сучасних методів дослідження із найбільш актуальних історичних проблем;
- розуміння основних причинно-наслідкових зв'язків та закономірностей історичного процесу, набуття навичок критичного мислення, вміння систематизувати, узагальнювати та оцінювати отриману інформацію.
- розуміння тенденцій розвитку суспільства і науки на сучасному етапі та їхнього зв'язку з минулим досвідом, вміння логічно аргументувати і доказово відстоювати власну позицію під час наукової дискусії.

Тема 1. ПОНЯТТЯ НАУКИ. ЕТАПИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Зміст теми

Підходи до визначення науки, її мета, функції, структура, категорії. Класифікації наук. Етапи розвитку науки. Науково-технічний прогрес. Поняття, предмет та етапи становлення наукознавства.

Питання для самоперевірки

1. Що таке наука? В чому полягають її мета і завдання?
2. Які функції виконує наука?
3. З яких елементів складається наукова система?
4. Що таке категорії і категоріальний апарат?
5. Що таке наукознавство? Назвіть етапи становлення наукознавства.
6. Що є предметом наукознавства? Історіографія питання.
7. Що таке наукометрія?
8. Які етапи та закономірності розвитку науки пропонуються історіографією?
9. Що таке науково-технічний прогрес?
10. Які моделі розвитку науки ви знаєте?
11. Які етапи НТП виділяються в історіографії?
12. Назвіть форми НТП.
13. Що таке науково-технічна революція?
14. Які класифікації НТР вам відомі?
15. Чим характеризується НТР на сучасному етапі?

Література

1. Lotka A. J. The frequency distribution of scientific productivity / A. J. Lotka. // Washington Academy of Sciences. – 1926 – № 16 – P. 317–323.

2. Ossovski S. The science of science / S. Ossovski, M. Ossovski. – Warszawa : Organon, 1936 – 197 p.
3. Бернал Дж. Наука в истории общества / Дж. Бернал. – Москва : Издательство иностранной литературы, 1956 – 736 с.
4. Боричевский И. Науковедение как точная наука / И. Боричевский. // Вестник знания. – 1926 – № 12 – С. 777–786.
5. Вернадский В. И. Научная мысль как планетное явление / В. И. Вернадский. – Москва : Наука, 1991. – 177 с.
6. Добров Г. М. Прогнозирование науки и техники / Г. М. Добров – Москва : Наука, 1969 – 152 с.
7. Золотухин В. Е. История и философия науки : для аспирантов и соискателей / В. Е. Золотухин. – Москва ; Ростов-на-Дону : МарТ, 2006. – 96 с.
8. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлуп. – Москва : Прогресс, 1966 – 462 с.
9. Микулинский С. Р. Еще раз о предмете и структуре науковедения / С. Р. Микулинский. // Вопросы философии. – 1982 – № 7 – С. 118–131.
10. Основы науковедения / под ред. С. Р. Микулинского. – Москва : Наука, 1985 – 431 с.
11. Прайс Д. Наука о науке / Д. Прайс. – Москва : Прогресс, 1966 – 424 с.
12. Рачков П. А. Науковедение: проблемы, структура, элементы / П. А. Рачков. – Москва : МГУ, 1974 – 272 с.
13. Родный Н. И. История науки, науковедение, наука / Н. И. Родный. // Вопросы философии. – 1972 – № 5 – С. 51–62.
14. Степин В. С. История и философия науки : учебник для аспирантов и соискателей ученой степени кандидата наук / В. С. Степин. – Москва : Академический Проект : Трикста, 2011. – 423 с.
15. Струмилин С. Г. К методологии учета научного труда / С. Г. Струмилин. – Москва : Издательство АН СССР, 1932 – 87 с.

16. Методологические вопросы науковедения : сборник научных трудов / [В. И. Оноприенко, Б. А. Малицкий, Л. В. Рыжко и др.]; ред. : В. И. Оноприенко ; Нац. акад. наук Украины, Центр исслед. науч.-техн. потенциала и истории науки им. Г. М. Доброва. – Киев : УкрИНТЭИ, 2001. – 329 с.

17. Налимов, В. В. Наукометрия: изучение развития науки как информационного процесса / В.В. Налимов, З.М. Мульченко. – Москва : Наука, 1969. – 192 с.

Тема 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

Зміст теми

Форми пізнання. Сутність наукового пізнання. Пізнавальний цикл. Поняття наукового мислення. Поняття та види наукового знання. Операції та види мислення. Поняття рефлексії та її види. Роль і місце філософії у розвитку науки. Вплив позитивізму та постпозитивізму на розвиток наукового пізнання. Класична та некласична епістемологія. Фундаментальні принципи наукового пізнання. Філософські методи. Евристичні методи та моделі. Основні принципи синергетики. Особливості емпіричного рівня. Науковий факт, опис та емпірична залежність. Характеристика теоретичного рівня. Співвідношення понять проблема, гіпотеза та теорія. Класифікації наукових проблем. Види гіпотез. Структура наукової теорії. Поняття, судження і умовиводи. Аксиоми. Теоретичні та методологічні принципи. Поняття та види наукових законів. Закономірності. Ідеї, наукові положення та вчення. Співвідношення понять концепція, парадигма та наукова картина світу. Емпіричні та теоретичні закони.

Питання для самоперевірки

1. Що таке пізнання? Які типи пізнання вам відомі?
2. Чим відрізняється наукове пізнання від інших видів пізнання? Назвіть особливості наукового пізнання.

3. Що таке пізнавальний цикл? Які його складові елементи?
4. Що таке мислення? Якими є основні операції та види мислення?
5. Що таке наукове знання? Які класифікації знання подано в історіографії?
6. Чим відрізняється наукове знання від інших видів знання?
7. Які види наукового та ненаукового знання вам відомі?
8. Чим відрізняються умоглядно-філософський підхід до визначення ролі і місця філософії у науковому пізнанні від позитивістського підходу?
9. Що таке позитивізм, неопозитивізм та постпозитивізм? Якими є їхні основні положення?
10. Що таке епістемологія? Чим характеризується класична та некласична епістемологія?
11. Що таке евристика? В чому сутність методів евристики?
12. Назвіть евристичні моделі.
13. В яких формах можуть бути представлені результати евристики?
14. Що таке синергетика? Назвіть принципи синергетики.
15. Що таке система? Які класифікації систем існують в історіографії?
16. Які універсальні методи пізнання вам відомі?
17. Що таке метафізика? Якими є її основні принципи?
18. Що таке діалектика? Назвіть принципи і закони діалектики.
19. Чим відрізняються метафізичний та діалектичний методи?
20. Якими фундаментальними принципами керуються сучасні дослідники в процесі пізнання?

Література

1. Lawrence, R. J. Housing and health : From interdisciplinary principles to transdisciplinary research and practice / R. J. Lawrence. – Futures. – 2004. – №4. – P. 488–489.
2. Буданов В. Г. Методология синергетики в постнеклассической науке и

в образовании. Изд. 3-е доп. / В. Г. Буданов. – Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 240 с.

3. Зотов А. Ф. Современная западная философия : учебное издание / А. Ф. Зотов – Москва : Высшая школа, 2001. – 784 с.

4. Канке В. А. Философия экономической науки : учеб. пособие / В. А. Канке. – Москва : ИНФРА-М, 2009. – 384 с.

5. Милль Д. С. Огюст Конт и позитивизм. Изд. 4-е / Д. С. Милль; перевод с англ. И. И. Спиридонова. – Москва : ЛКИ, 2011. – 176 с.

6. Никифоров А. Л. Философия науки : история и методология. Учеб. пособ. / А. Л. Никифоров. – Москва : Дом интеллектуальной книги, 1998. – 280 с.

7. Спиркин А. Г. Философия : учебник / А. Г. Спиркин. – Москва : Гардарика, 1998. – 816 с.

8. Теория познания / под ред. В. А. Лекторского, Т.И. Ойзермана. – В 4 т. – Москва, 1991–1995.

9. Шлик М. О фундаменте познания / М. Шлик // Аналитическая философия : Избр. тексты. – Москва, 1993. – С. 34.

10. Шкуринов П. С. Позитивизм в России XIX века / П. С. Шкуринов – Москва, 1980. – 416 с.

Тема 3. НАУКОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зміст теми

Наукове дослідження, його об'єкт та предмет. Мета та завдання наукової роботи. Класифікація наукових досліджень. Основні етапи наукового дослідження. Поняття наукового результату. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження. Співвідношення понять методологія, метод та методика. Змістовна і формальна методологія. Функції та структура методології. Поняття

наукового підходу. Типологія методів наукових досліджень. Спеціальні методи гуманітарних наук.

Питання для самоперевірки

1. Що таке наукове дослідження? Що є його об'єктом та предметом?
2. Назвіть класифікації наукових досліджень.
3. Що таке методологія? Які функції вона виконує?
4. Які види та структурні елементи методології називають дослідники?
5. Що таке дискриптивна та прескриптивна методологія?
6. Чим відрізняється змістовна методологія від формальної?
7. Що таке метод? Чим характеризується науковий метод?
8. Назвіть класифікації методів наукових досліджень.
9. Чим характеризуються філософські, загальнонаукові та конкретно наукові методи? Які види загальнонаукових методів виділяють дослідники?
10. Які методи дослідники відносять до методів теоретичного та емпіричного рівнів пізнання?

Література

1. Kuhn Th. S. The Structure of Scientific Revolutions / Th. S. Kuhn. – University of Chicago Press, 1962. – 264 p.
2. Гнатюк Н. О. Загальнонаукові методи дослідження / Н. О. Гнатюк. // Природничі науки і освіта. – Умань, 2013. – С. 98–99.
3. Кочергин А. Н. Научное познание: формы, методы, подходы : Спецкурс / А. Н. Кочергин; МГУ им. М. В. Ломоносова, Ин-т повышения квалификации преподавателей обществ. наук. – Москва : Изд-во МГУ, 1991. – 79 с.
4. Павлов А. В. Логика и методология науки. Современное гуманитарное познание и его перспективы: учеб. пособ. / А. В. Павлов. – Москва : Флинта : Наука, 2010. – 344 с.

5. Петров Ю. И. Методологические вопросы анализа научного знания / Ю. И. Петров. – Москва : Высшая школа, 1977. – 224 с.

6. Степин В. С. Методы научного познания / В. С. Степин, А. Н. Елсуков. – Минск : Вышэйшая школа, 1974 – 152 с.

7. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки / П. Фейерабенд ; пер. с англ. и нем. А. Л. Никифорова ; ред. И. С. Нарский. – Москва : Прогресс, 1986. – 542 с.

8. Черноволенко В. Ф. Мироззрение и научное познание. / В. Ф. Черноволенко. – Киев : Изд-во Киевского ун-та, 1970. – 173 с.

Тема 4. ТЕХНОЛОГІЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

Зміст теми

Поняття наукового напрямку. Особливості формулювання проблеми дослідження. Тема дослідження та вимоги до її вибору і обґрунтування. Дослідження стану розробки проблеми (історіографії). Пошук та аналіз джерел інформації. Складання плану наукового дослідження. Висування, розробка та формулювання гіпотези, її перевірка або доведення. Формування наукової теорії. Висновки та оформлення наукової роботи. Види доказів та схеми доведення гіпотези.

Питання для самоперевірки

1. Що таке технологія наукового дослідження?
2. Які існують підходи до визначення основних етапів проведення наукового дослідження?
3. Що таке науковий напрям? З яких елементів він складається?
4. Що таке наукова проблема? Які виділяють етапи формулювання проблеми?
5. В чому полягає наукова і практична актуальність проблеми?

6. Що таке тема дослідження? Які висувуються вимоги до формулювання теми дослідження?

7. Що таке об'єкт і предмет дослідження? Чим вони відрізняються один від одного?

8. Від чого залежить новизна дослідження?

9. Що таке мета дослідження? Чим відрізняється мета роботи від її завдань?

10. Назвіть дослідницькі підходи.

11. Якими є критерії оцінки достовірності результатів теоретичного та емпіричного дослідження?

12. Що таке гіпотеза дослідження? Назвіть етапи роботи над гіпотезою.

13. Які існують способи доказу гіпотези? На чому ґрунтується процедура доведення гіпотези? Назвіть види доказів гіпотези.

14. Що представляє собою план дослідження?

15. Чим характеризується процес дослідження стану розробки (історіографії) проблеми? Що таке джерела інформації?

16. Які вимоги висувуються до вибору методів дослідження?

17. Що таке наукова теорія? Назвіть види та складові теорії.

18. За яких умов гіпотеза перетворюється на теорію?

19. Які вимоги пред'являються до написання висновків наукового дослідження?

Література

1. Brown J.R. The laboratory of the mind: thought experiments in the natural sciences / J. R. Brown. – London : Routledge, 1993. – 186 p.

2. Burks A. W. Pierce's theory of abduction / A. W. Burks. // Philosophy of Science. – 1946. – Vol. 13. – № 4. – P. 301–306.

3. Кочкар'ов Д. В. Інформаційні системи та математичні методи в наукових дослідженнях : навч. посіб. / Д. В. Кочкар'ов ; М-во освіти і науки

України, Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. – Рівне : НУВГП, 2010. – 74 с.

4. Макаревичус К. Место мысленного эксперимента в познании / К. Макаревичус. – Москва : Мысль, 1971. – 78 с.

5. Методы исследований и организация экспериментов / под ред. К. П. Власова. – Харьков : Издательство «Гуманитарный центр», 2002. – 256 с.

6. Тимейчук О. Ю. Інформаційні системи та математичні методи наукових досліджень : навч. посіб. / О. Ю. Тимейчук, В. М. Кузьменко, Т. Б. Тимейчук ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. – Рівне : НУВГП, 2011. – 117 с.

7. Фаренік С. А. Логіка і методологія наукового дослідження : [наук.-метод. посіб.] / С. А. Фаренік ; Укр. Акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ : Вид-во УАДУ, 2000. – 337 с.

8. Финн В. К. Синтез познавательных процедур и проблема индукции / В. К. Финн. // Научно-техническая информация. – 1998. – № 1–2. – С. 3–52.

Тема 5. РІВНІ ТА МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Зміст теми

Методи теоретичного рівня наукового дослідження: уявний експеримент, метод переходу від абстрактного до конкретного, гіпотетико-дедуктивний та аксіоматико-дедуктивний методи. Методи емпірично-теоретичного рівня дослідження: аналіз і синтез, абстрагування, індукція та дедукція, метод аналогії, моделювання та експеримент. Методи емпіричного рівня наукового дослідження: спостереження, опис, вимір та порівняння. Поняття індуктивного силогізму. Методи єдиної схожості, єдиної відмінності, схожості і відмінності, супутніх змін та залишків. Структура та типи дедуктивних умовиводів. Поняття редукції і абдукції.

Питання для самоперевірки

1. Чим характеризуються емпіричний та теоретичний рівні дослідження?
2. Що таке факт, емпіричне узагальнення та емпіричний закон?
3. Що таке наукова проблема? Які класифікації наукових проблем наводяться в літературі?
4. Що таке гіпотеза? Яким вимогам вона повинна відповідати та які види гіпотез вам відомі?
5. Чим відрізняється поняття гіпотези від теорії? Які види та складові теорії ви знаєте?
6. Що таке поняття та понятійний апарат? Які існують види наукових законів?
7. Чим відрізняються поняття концепція, парадигма та наукова картина світу?
8. Чим характеризується поняття «парадигма», як зміна парадигм впливає на розвиток наукового знання?
9. Які види картин світу вам відомі і чим характеризується наукова картина світу? Як зміна картини світу впливає на розвиток науки?
10. Що представляє собою метод сходження від абстрактного до конкретного?
11. Що таке гіпотетико-дедуктивний метод? Які шляхи та етапи гіпотетико-дедуктивного розгортання теорії ви можете назвати?
12. В чому сутність аксіоматико-дедуктивного методу? Чим він відрізняється від гіпотетико-дедуктивного?
13. Що таке уявний експеримент та в чому його відмінність від звичайного? Які стадії здійснення, типи та функції уявного експерименту ви можете назвати?
14. В чому полягає сутність процедур аналізу і синтезу?
15. Що таке абстрагування? Які цілі, прийоми та види абстракцій вам відомі?

16. В чому полягає сутність методів індукції та дедукції? Які види індуктивних та дедуктивних умовиводів ви знаєте?

17. Що таке аналогія? Які види висновків за аналогією ви можете назвати?

18. Чим характеризується метод моделювання? Які види моделювання вам відомі?

19. Що таке модель? Як створюються моделі, оцінюється їх точність, які класифікації моделей ви можете навести?

20. Що таке експеримент? Чим він характеризується і відрізняється від спостереження?

21. Якими є підходи до планування експерименту, етапи його здійснення та вимоги до виконання?

22. Чим характеризується метод спостереження? Які висуваються вимоги до його здійснення?

23. Що таке порівняння? Чим відрізняється безпосереднє порівняння об'єктів від опосередкованого?

24. В чому полягає сутність методу вимірювання? Які типи вимірювання ви знаєте?

25. Що таке опис, які етапи опису вам відомі?

Література

1. Вербовський В. В. Як правильно підготувати наукове дослідження : навч.-метод. посіб. / В. В. Вербовський ; Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 123 с.

2. Мацегора І. Л. Основи наукових досліджень та інформаційна культура студентів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / І. Л. Мацегора, О. О. Стадніченко. – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – 200 с.

3. Мороз І. В. Наукове дослідження : курсові, дипломні, магістерські роботи. Методика написання, правила оформлення і порядок захисту: метод. посіб. для студ. / І. В. Мороз, Л. І. Мороз; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 144 с.

4. Пілюшенко В. Л. Наукове дослідження: організація, методологія, інформаційне забезпечення. Навч. посіб. / В. Л. Пілюшенко, І. В. Шкрабак, Е. І. Славенко – Київ: Лібра, 2004. – 344 с.

5. Савченко В. Наукове дослідження: задум, реалізація, результати. Монографія / В. Савченко, Т. Шестаковська. – Мена : Домінант, 2013. – 271 с.

6. Спіцин Є. С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є. С. Спіцин. – Київ : Вікар, 2003. – 248 с.

Тема 6. ОСНОВИ МЕТОДОЛОГІЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Зміст теми

Поняття та загальна характеристика методології історичних досліджень. Місце історичних джерел в дослідженні історика. Джерелознавча евристика. Оцінка репрезентативності та вірогідності джерел. Наукова критика різних типів джерел. Спеціальні історичні дисципліни. Класифікації конкретно-історичних методів в історіографії.

Питання для самоперевірки

1. Якими є головні тенденції розвитку світової історичної науки на сучасному етапі?
2. Охарактеризуйте стан історичної науки в Україні сьогодні.
3. Які нові методи та прийоми історичної науки ви можете назвати?
4. Продемонструйте, як використовуються новітні досягнення історичної методології у вашому дослідженні.

5. Як впливає розвиток digital-технологій на роботу дослідника?
6. Дайте оцінку розвитку digital-технологій в Україні та інших державах світу.
7. Яку роль на сучасному етапі розвитку науки грають міждисциплінарні наукові роботи? Які зміни у зв'язку з цим відбуваються у методології?
8. Фахівці яких галузей користуються історичними методами у своїй дослідницькій роботі? Які це методи?
9. Які методи інших наук використовують у своїй роботі історики?
10. На прикладі вашого дослідження покажіть методи інших галузей науки, які можна використати в історичному дослідженні.

Література

1. Барг М. А. Категории и методы исторической науки: монография. / М. А. Барг – Москва: Наука, 1984. – 315 с.
2. Методологія історії : конспект лекцій / М-во освіти і науки України, Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці : Рута, 2008 .Ч. 1 : [уклад. Є. В. Сахновський], 2008. – 23 с.
3. Основні методи наукових досліджень / М. М. Касьян [та ін.] ; під заг. ред. С. В. Подкопаєва, М. М. Касьяна. – Донецьк : Ноулідж, Донец. від-ня, 2010. – 197 с.
4. Февр Л. Бои за историю: (Сборник статей). Перевод с франц. / Л. Февр. – Москва : Наука, 1991. – 629 с.
5. Шидер Т. Возможности и границы сравнительных методов в исторических науках. // Философия и методология истории. – Москва: Прогресс, 1977. – С. 145.
6. Журов Ю. В. Проблемы методологии истории / Брянск. гос. пед. ун-т им. И. Г. Петровского. – Брянск: Изд-во БГПУ, 1996. – 142 с.

Тема 7. КЛАСИЧНІ ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

Зміст теми

Основні наукові принципи історичних досліджень. Історико-генетичний метод. Порівняльний аналіз в історичній науці. Синхронний та діахронний методи. Поняття типології та класифікації. Історико-типологічний метод. Суспільно-історичні системи. Історико-системний метод.

Питання для самоперевірки

1. Що таке наукові принципи? Чому історики мають їм слідувати у своїй роботі?
2. Розкрийте зміст принципу історизму. Наведіть приклади його використання.
3. Поясніть відмінність між поняттями «об'єктивний» та «суб'єктивний». В чому полягає принцип об'єктивності?
4. Роз'ясніть значення принципів істини та конкретності. Як слідувати принципам всебічності та системності у науковому дослідженні?
5. Чому історику важливо спиратись на історичні джерела та враховувати результати попередніх досліджень?
6. Розкрийте сутність історико-генетичного методу. Наведіть приклади його використання в історичних дослідженнях.
7. Як здійснюється порівняльний аналіз в історичній науці? Поясніть в яких випадках використовується синхронний та діахронний методи.
8. В чому різниця між поняттями «типологія» і «класифікація»? Поясніть сутність історико-типологічного методу.
9. Що таке «суспільно-історичні системи»? Як реалізується історико-системний метод історичних досліджень?

10. На прикладі власного наукового дослідження продемонструйте яким принципам і методам ви слідували у своїй роботі.

Література

1. Georg G. Iggers *The German Conception of History: The National Tradition of Historical Thought from Herder to the Present* Paperback. / Georg G. Iggers. – Wesleyan University Press : 2014. – 405 pp.

2. Блок М. Апология истории, или ремесло историка / М. Блок ; перевод с франц. 2-е изд. – Москва: Наука, 1986. – 254 с.

3. Буллер А. Введение в теорию истории: учеб. пособ. / А. Буллер – Москва: Флинта, 2013. – 184 с.

4. Жуков Е. М. Очерки методологии истории : историческая литература / Е. М. Жуков ; Акад. Наук СССР, Ин-т всеобщ. истории. – Москва : Наука, 1980. – 247 с.

5. Румянцева М.Ф. Теория истории. Учебное пособие / М. Ф. Румянцева. – Москва : Аспект Пресс, 2002. – 319 с.

6. Сидорцов В. Н. Научный дискурс историка: социальная обусловленность и методология исследования / В. Н. Сидорцов, А. А. Приборович. – Минск : Изд. центр БГУ, 2013. – 192 с.

7. Стельмах С. П. Исторична думка і методологія історії в Україні (XIX–початок ХХ ст.) : Автореф. дис... д-ра іст. наук : 07.00.06 / С. П. Стельмах ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – Київ, 2005. – 33 с.

8. Фримен Э. Методы изучения истории: перевод с англ. / Э. Фримен – Москва, 1886. – 338 с.

9. Хвостов В. М. Теория исторического процесса: Очерки по философии и методологии истории. Изд. 2-е, испр. и доп. / В. М. Хвостов. – Москва, 1914. – 315 с.

Тема 8. МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Зміст теми

Новітні тенденції розвитку методології історичної науки. Digital-історія. Історична інформатика. Електронна археографія. Електронне архівознавство. Використання історичних методів фахівцями інших галузей знань. Методи суміжних наук в історичних дослідженнях.

Питання для самоперевірки

1. Що таке наукові принципи? Чому історики мають їм слідувати у своїй роботі?
2. Розкрийте зміст принципу історизму. Наведіть приклади його використання.
3. Поясніть відмінність між поняттями «об'єктивний» та «суб'єктивний». В чому полягає принцип об'єктивності?
4. Роз'ясніть значення принципів істини та конкретності. Як слідувати принципам всебічності та системності у науковому дослідженні?
5. Чому історику важливо спиратись на історичні джерела та враховувати результати попередніх досліджень?
6. Розкрийте сутність історико-генетичного методу. Наведіть приклади його використання в історичних дослідженнях.
7. Як здійснюється порівняльний аналіз в історичній науці? Поясніть в яких випадках використовується синхронний та діахронний методи.
8. В чому різниця між поняттями «типологія» і «класифікація»? Поясніть сутність історико-типологічного методу.
9. Що таке «суспільно-історичні системи»? Як реалізується історико-системний метод історичних досліджень?

10. На прикладі власного наукового дослідження продемонструйте яким принципам і методам ви слідували у своїй роботі.

Література

1. Cohen D. Digital History: A Guide to Gathering, Preserving, and Presenting the Past on the Web. / D. Cohen, R. Rosenzweig. – University of Pennsylvania, 2006. – 316 p.

2. Fridlund M. Digital Histories: Emergent Approaches Within the New Digital History / M. Fridlund, M. Oiva, P. Paju. – Helsinki University Press, 2020. – 382p.

3. Blaney J. Doing Digital History: A Beginner's Guide to Working with Text as Data / J. Blaney, J. Winters, S. Milligan, M. Steer. – Manchester University Press, 2021. – 192 p.

4. Балаян Г. В. Информационные методы исторического исследования в российской историографии последней трети XX века : автореферат дис. ... кандидата исторических наук : 07.00.09 / Г. В. Балаян ; Моск. гос. обл. ун-т. – Москва, 2004. – 19 с.

5. Бородкин Л. И. Методы прикладной математики и информатики в исторических исследованиях: Автореф. дисс. на соиск. уч. ст. д-ра ист. наук. / Л. И. Бородкин – Москва: МГУ, 1993. – 48 с.

6. Гарскова И. М. Историческая информатика: эволюция междисциплинарного направления / И. М. Гарскова. – Санкт-Петербург: Алетейя, 2018. – 408 с.

7. Историческая глобалистика. Том 1. / Зинькина Ю. В.; Ильин И. В.; Андреев А. И. та ін. – Москва: Московская редакция изд-ва «Учитель», издательство Московского университета, 2016 – 416 с.

8. Коляструк О.А. Методологія історії повсякдення / О. А. Коляструк // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна Сер. : Історія. – 2011. – № 982, вип. 44. – С. 8-21. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIS_2011_982_44_3

9. Палій А. А. Диференціальна психологія: навч. посіб / А. А. Палій. – Київ : Академвидав, 2010. – 432с.

Тема 9. ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Зміст теми

Вимоги до структури й оформлення дисертацій та авторефератів. Особливості виконання НДДКР та оформлення їхньої звітної документації. Апробація результатів наукових досліджень. Реферування та анотування. Види наукових конференцій. Алгоритм формулювання тез доповідей. Вимоги до змісту та оформлення наукової статті і монографії. Авторське право. Патенти на винахід, корисну модель та промисловий зразок.

Питання для самоперевірки

1. Що таке реферат? Які ставляться вимоги до його написання?
2. Чим відрізняється реферування від анотування?
3. З яких частин, зазвичай, складається реферат? Які існують види рефератів?
4. Що таке наукова конференція? Які види наукових конференцій вам відомі?
5. Що таке тези? В чому полягає алгоритм формулювання тези? Які пред'являються вимоги до оформлення тез доповідей?
6. Що таке наукова стаття? Якими є правила її оформлення?
7. Які вимоги пред'являються до статті? Які статті зараховуються при захисті дисертацій?
8. Що таке монографія? Які пред'являються вимоги до монографій, що подаються на здобуття наукового ступеня?
9. Що таке патент? Які виділяють види патентів?

10. Що таке дисертація? Які вимоги пред'являються до структури і оформлення дисертацій?

11. Що таке автореферат дисертації? Які вимоги пред'являються до структури і оформлення автореферату?

12. Що таке науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР)? Чим відрізняються науково-дослідні роботи (НДР) від дослідно-конструкторських (ДКР) і технологічних робіт (ТР)?

13. Які види та етапи НДР ви можете назвати?.

14. Які ставляться вимоги до оформлення пропозицій і заявок на виконання НДР (ДКР)? Як оформлюються технічні завдання (ТЗ)?

15. Які ставляться вимоги до складання і оформлення звітів з НДР (ДКР)?

Література

1. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : Наказ МОН України від 12 січня 2017 р. № 40. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>

2. Про затвердження Порядку державної реєстрації та обліку відкритих науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій : Наказ МОН України від 27 жовтня 2008 № 977. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0312-09#Text>

3. Про затвердження форм документів атестаційної справи здобувача ступеня доктора філософії : Наказ МОН України від 22 квітня 2019 р. № 533. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0474-19#Text>

4. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 червня 1993 р. №3323-ХІІ // Відомості Верховної Ради України – 1993 – № 33– ст. 345. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text>

5. Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук : Наказ МОН України від 23 вересня 2019 р. № 1220. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1086-19#Text>

6. Щодо технічних вимог до договорів на створення НДДКР : Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 23 червня 2008 р. № 318. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0318617-08#Text>

Тема 10. ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Зміст теми

Впровадження результатів наукового дослідження. Критерії оцінки фундаментальних робіт. Ефективність прикладних досліджень. Типології оцінки ефективності роботи дослідника (публікації, цитування, новизна, економічна ефективність). Ефективність науково-дослідної роботи групи.

Питання для самоперевірки

1. В чому може полягати впровадження результатів наукових досліджень?
2. На основі яких показників здійснюється оцінка фундаментальних досліджень? Якими є критерії оцінки результатів теоретичного дослідження?
3. Чим визначається ефективність прикладних досліджень? Якими є критерії оцінки результатів емпіричного дослідження?
4. Як оцінюється ефективність роботи дослідника та науково-дослідної роботи групи?
5. На основі яких показників здійснюється розрахунок економічної ефективності впровадження нововведень?

Література

1. Безгін О. Г. Економічна ефективність наукових досліджень і розробок. / О. Г. Безгін – Київ : Т-во «Знання» УРСР, 1978. – 48 с.

2. Быстрова О. Т. Оценка экономической эффективности научных исследований. / О. Т. Быстрова – Москва : Стройиздат, 1978. – 47 с.

3. Корольова Т. С. Ефективність наукових досліджень і використання інноваційного потенціалу вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Корольова Т. С. ; М-во освіти і науки України, Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса, 2008. – 20 с.

4. Новая техника и оценка эффективности научных исследований. Сб. науч. трудов / под общ. ред. З. И. Жуковской, Г. А. Несветайлова. – Минск : [ИТМО], 1974. – 123 с.

5. Рекомендації щодо технологічних особливостей завершених наукових розробок, випробуваних і рекомендованих до впровадження у виробництво Чернігівської області / НААН України, Ін-т с.-г. мікробіології та агропром. вир-ва ; [Бардаков А. Г., Дідух Л. М.]. – Чернігів : ІСМАВ НААН, 2015. – 15 с.

Теми рефератів

1. Закономірності та етапи розвитку світової наукової думки.
2. Роль науки у сучасному суспільстві.
3. Класифікації наук.
4. Особливості розвитку української науки.
5. Основні риси НТР на сучасному етапі.
6. Наукознавство: проблеми та дискусії.
7. Особливості наукового пізнання. Поняття наукового мислення та наукового знання.
8. Евристичний та синергетичний підходи у розвитку методології пізнання.
9. Структура методології науки.
10. Типологія методів наукових досліджень.
11. Філософські методи.
12. Загальнонаукові методи.
13. Спеціальні методи історичної науки.
14. Основні етапи наукового дослідження.
15. Наукова проблема і тема дослідження.
16. Поняття об'єкту, предмету, мети та завдань наукового дослідження.
17. Типологія наукових підходів.
18. Форми представлення результатів наукових досліджень.
19. Критерії оцінки результатів наукового дослідження.
20. Евристичні методи та моделі.
21. Емпіричні та теоретичні закони
22. Фундаментальні та прикладні наукові дослідження
23. Види доказів та схеми доведення гіпотези
24. Авторське право. Патенти на винахід, корисну модель та промисловий зразок.
25. Ефективність науково-дослідної роботи групи.

Питання до екзамену

1. Підходи до визначення науки, її мета та функції.
2. Етапи розвитку науки. Науково-технічний прогрес.
3. Основні проблеми розвитку сучасної науки в Україні.
4. Категоріальний апарат науки.
5. Класифікації наук. Гуманітарні науки.
6. Поняття, предмет та етапи становлення наукознавства.
7. Сутність наукового пізнання.
8. Основні принципи наукового пізнання.
9. Поняття наукового мислення та наукового знання.
10. Філософсько-методологічні основи наукового пізнання.
11. Універсальні методи і загальні принципи наукового пізнання.
12. Наукове дослідження, його об'єкт та предмет.
13. Види наукових досліджень.
14. Співвідношення понять методологія, методи та методика.
15. Поняття методології наукового дослідження.
16. Поняття методу, специфіка наукових методів дослідження.
17. Типологія методів наукового дослідження.
18. Метод переходу від абстрактного до конкретного
19. Гіпотетико-дедуктивний метод.
20. Аксиоматико-дедуктивний метод.
21. Уявний експеримент.
22. Аналіз і синтез в науковому дослідженні.
23. Метод абстрагування. Типи абстракцій.
24. Поняття індукції та дедукції. Індуктивний силлогізм.
25. Етапи здійснення наукової індукції.
26. Методи єдиної схожості, єдиної відмінності, схожості і відмінності, супутніх змін та залишків.

27. Структура та типи дедуктивних умовиводів.
28. Поняття редукції і абдукції.
29. Метод аналогії.
30. Моделювання у сучасному науковому дослідженні.
31. Роль експерименту у науковому дослідженні. Види експериментів.
32. Особливості планування експерименту.
33. Спостереження у науковому дослідженні
34. Емпіричні методи опису, виміру та порівняння.
35. Історичні методи дослідження.
36. Рівні наукового дослідження.
37. Основні етапи наукового дослідження.
38. Формулювання проблеми дослідження. Обґрунтування вибору теми.
39. Визначення актуальності та новизни роботи, формулювання мети та завдань дослідження.
40. Організація роботи з науковою літературою. Накопичення та опрацювання наукової інформації.
41. Типологія джерел інформації. Види історичних джерел.
42. Наукова гіпотеза та її роль у пізнанні. Робота над гіпотезою наукового дослідження.
43. Поняття наукової теорії, її сутність та структура. Проведення дослідження та формування наукової теорії.
44. Наукові видання та їх класифікація.
45. Основні етапи написання дисертаційної роботи.
46. Вимоги до структури й оформлення дисертацій та авторефератів.
47. Монографія та наукова стаття як форми наукової роботи.
48. Апробація результатів наукових досліджень.
49. Методика підготовки та оформлення публікації.
50. Впровадження і оцінка ефективності результатів наукових досліджень.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Варіант 1

1. Методологія, яка використовується в переважній більшості наук і базується на історичному, логічному, системному та ін. принципах, називається _____.

2. До якого типу методів належать метод «мозкового штурму», метод «сценаріїв», метод експертних оцінок, метод «Дельфі», морфологічний метод, метод ділових ігор?

- а) змістовні;
- б) формалізовані;
- в) комплексні.

3. Частина наукової проблеми, яка складається з кількох наукових питань, найкоротше вираження змісту усього дослідження:

- а) комплексна проблема;
- б) проблема;
- в) тема;
- г) питання.

4. Твердження, що має бути доведеним – це _____.

5. Критерій оцінки достовірності результатів теоретичного дослідження, сутність якого полягає у тому, що вся сукупність понять і положень наукової теорії має належати до однієї і тієї ж області знань:

- а) предметність;
- б) повнота;
- в) перевіряємість;
- г) достовірність.

6. Положення, яке використовується для доказу істинності тези (достовірні факти, закони, теореми, аксіоми) – це _____.

7. Вид доказу, який полягає в тому, що доводиться помилковість відхилення від тези:

- а) спростування демонстрації;
- б) спростування тези;
- в) побічні докази (доказ від протилежного);
- г) прямі докази.

8. Об'єктивна подія, результат, що відноситься до об'єктивної реальності:

- а) факт дійсності;
- б) факт свідомості;
- в) істинне знання;
- г) неістинне знання.

9. Рівень наукового дослідження, на якому отримані факти обробляються, досліджувані об'єкти аналізуються, узагальнюються, вивчаються їхня сутність, внутрішні зв'язки та закони розвитку – це _____ рівень.

10. Класифікація наукових проблем А. Ю. Цофнаса містить:

- а) предметні, емпіричні та концептуальні проблеми;
- б) концептуальні, структурні та субстратні проблеми;
- в) процедурні, методологічні та оціночні;
- г) вирішувані, нерозв'язні та некоректні.

Варіант 2

1. Наукові закони, які не відбивають зовнішній рівень залежностей, а розкривають істотні зв'язки дійсності – це _____.

2. Тип історичних джерел, інформація в яких фіксується у предметній форм – це _____.

3. Етап і вид джерелознавчої критики, зміст якої пов'язаний з формуванням комплексу джерел і здобуванням із нього сукупності наукових фактів як основи для достовірних дослідницьких висновків – це _____.

4. Окрема спеціальна історична дисципліна, яка вивчає теоретико-методологічні основи історичної науки – це _____.

5. Спосіб розгляду суспільних ідей, подій сучасності під кутом зору минулого, звернення до минулого для виявлення у ньому первісних тенденцій, властивих сучасності – це _____.

6. Дисципліна, що за допомогою методів генеалогії, демографії, психології, психолографії, ономастики, нумізматики та інших спеціальних історичних дисциплін досліджує особу в усій сукупності її індивідуальних якостей та взаємостосунків з оточенням – це _____.

7. Реферати, які є стислим викладом матеріалу, створеного з метою допомогти читачеві у вирішенні питання, чи слід йому звертатися до оригінального документа:

- а) наукові;
- б) інформативні;
- в) індикативні;
- г) продуктивні.

8. Доповідь на задану тему, зроблена на основі критичного огляду відповідних джерел інформації – це _____.

9. Науково-дослідні роботи, які допомагають у розширенні теоретичних знань:

- а) фундаментальні;
- б) пошукові;
- в) прикладні.

10. Передача результатів дослідження споживачеві наукової продукції в зручній для споживача формі, що забезпечує підвищення ефективності роботи споживача, оформлене відповідними документами – це _____.

Варіант 3

1. Науки, які з'ясовують основні закони об'єктивного і суб'єктивного світу і прямо не орієнтовані на практику називаються _____.

2. У 1926 р. в ленінградському журналі «Вісник знання» першим опублікував статтю, в якій описував наукознавство як точну науку:

- а) П. І. Вальден;
- б) І. Боричевський;
- в) Ф. Гальтон;
- г) В. І. Вернадський.

3. Структура наукознавства відповідно до підходу Н. І. Родного містить:

- а) методологія науки, логіка науки, соціологія науки, наукометрія, економіка науки, організація науки, психологія науки, наукова політика;
- б) загальне наукознавство, соціологія науки, психологія науки, економіка науки, організація наукової діяльності;
- в) історія науки, філософські методології науки, соціально-психологічні проблеми науки, економіко-правові і організаційні проблеми науки.

4. Особливостями класичної епістемології:

- а) є посткритицизм, фундаменталізм;
- б) критицизм, суб'єктоцентризм;
- в) наукоцентризм, посткритицизм;
- г) посткритицизм, нормативізм.

5. Операція мислення, яка полягає у виділенні якого-небудь одного боку, аспекту предмета або явища з ігноруванням інших:

- а) синтез;
- б) порівняння;
- в) узагальнення;
- г) абстрагування.

6. Вид рефлексії, який містить роздуми про майбутню діяльність, планування, вибір найбільш ефективних способів її здійснення, а також прогнозування можливих її результатів:

- а) ситуативна;
- б) ретроспективна;
- в) проспективна.

7. Якому поняттю відповідають такі визначення: «Інформація, сукупність даних про світ, що включають інформацію про властивості об'єктів, закономірності процесів і явищ, а також правила використання цієї інформації», «Сукупність понять, теоретичних побудов і уявлень, форма існування і систематизації результатів пізнавальної діяльності людини, адекватне віддзеркалення зовнішнього і внутрішнього світу в свідомості людини у формі уявлень, понять, думок, теорій» _____.

8. Принцип, який вимагає вияву історичних фактів і на цій основі мисленого відтворення історичного процесу, за якого розкривається логіка, закономірність розвитку досліджуваних явищ і процесів – це _____.

9. Виведення неправдивих, але поданих під виглядом істинних посилянь, які за логікою є істинними, але мають перекручений зміст; використовується для введення людини в оману під час діалогу, досягнення перемоги під час спору (наприклад, у політичних дебатах) – це _____.

10. Наукові дослідження, спрямовані на впровадження в практику результатів конкретних фундаментальних і прикладних досліджень називаються _____.

Варіант 4

1. Класифікація наук Аристотеля містить:

- а) теоретичні, практичні, механічні та логіку;
- б) теоретичні, практичні та творчі науки;

- в) теоретичні та прикладні;
- г) науки про природу, суспільство і пізнання.

2. Якісний стрибок у розвитку продуктивних сил суспільства на основі докорінних зрушень у наукових знаннях називається _____.

3. Чуттєва, раціональна та ейдетична форми це складові _____ пізнання.

4. Зазначте автора, вчення якого можна охарактеризувати так –
1) важливо порівнювати теорії одну з одною; 2) необхідно ретельно вивчати історію розвитку наукового пізнання:

- а) К. Поппер;
- б) І. Лакатос;
- в) П. Фейєрабенд;
- г) Т. Кун.

5. Операція мислення, яка полягає у виділенні частки із загального:

- а) аналіз;
- б) класифікація;
- в) конкретизація;
- г) абстрагування.

6. До якого виду знань належать дані наукових спостережень і експериментів?

- а) емпіричне знання;
- б) чуттєве знання;
- в) теоретичне знання;
- г) метатеоретичне знання.

7. Особливий вид пізнавальної діяльності, спрямований на вироблення об'єктивних, системно організованих і обґрунтованих знань про природу, людину і суспільство – це _____.

8. Принцип, відповідно до якого правильне розуміння предмета можливе лише за умови, коли досліджується вся сукупність його внутрішніх і зовнішніх зв'язків та відносин:

- а) об'єктивності;
- б) всебічності;
- в) конкретності;
- д) практики.

9. Довільне з'єднання різних, розрізнених фактів, концепцій, понять, в результаті чого доходять до поверхневих, але відносно правдоподібних висновків; сьогодні використовується для створення ідей, що допомагають міняти масову свідомість (наприклад, у рекламі) – це _____.

10. Методи, які дають змогу перевірити отримані результати – кількісний та якісний аналіз даних на основі виміру, співвіднесення постійних і змінних чинників:

- а) первинні;
- б) вторинні;
- в) верифікаційні.

Варіант 5

1. Які методи належать до теоретико-емпіричного рівня пізнання?

- а) абстрагування;
- б) гіпотетико-дедуктивний метод;
- в) спостереження;
- г) опис.

2. Наукові дослідження, які полягають у здійсненні експериментальної чи теоретичної діяльності, спрямованої на одержання нових знань про основні закономірності побудови, функціонування і розвитку людини, суспільства, природного середовища називаються _____.

3. Методи, які використовуються з метою збору інформації, вивчення джерел, спостереження, опитування та інше:

- а) первинні;
- б) вторинні;
- в) верифікаційні.

4. Сфера досліджень наукового колективу, яка спрямована на вивчення певних фундаментальних, теоретичних і експериментальних завдань у відповідній галузі науки – це _____.

5. Кілька наукових проблем, об'єднаних однією метою:

- а) комплексна проблема;
- б) проблема;
- в) тема;
- г) питання.

6. Критерій оцінки достовірності результатів теоретичного дослідження, сутність якого полягає у тому, що теорія повинна охоплювати усі явища, процеси з її предметної області:

- а) предметність;
- б) повнота;
- в) несуперечність;
- г) перевіряємість.

7. Вид доказу, який полягає в тому, що доводиться помилковість наслідків тези:

- а) спростування демонстрації;
- б) спростування тези;
- в) побічні докази (доказ від протилежного);
- г) прямі докази.

8. Класифікація наукових проблем О. В. Клименюк містить:

- а) концептуальні, структурні та субстратні проблеми;
- б) глобальні, континентальні, державні, регіональні, галузеві та комплексні

- в) предметні, емпіричні та концептуальні проблеми, процедурні, методологічні та оціночні;
- г) вирішувані, нерозв'язні та некоректні.

9. Гіпотеза, яка представляє собою припущення про тенденції і закономірності розвитку об'єкта дослідження:

- а) описова гіпотеза;
- б) пояснювальна гіпотеза;
- в) прогнозна гіпотеза.

10. Слово або сполучення слів, що позначає поняття, які застосовуються в науці – це _____.

Варіант 6

1. Класифікація наук Ф.Енгельса містить:

- а) граматику, діалектику, риторику, геометрію, арифметику, астрологію, музику, медицину і архітектуру;
- б) історію, філософію та мистецтво;
- в) граматику і логіку, математику, натурфілософію, метафізику та етику;
- г) механіку, фізику, хімію, біологію, соціальні науки.

2. В. Стьопін виділяє такі етапи НТП:

- а) донауковий етап (класична античність – XVII–XVIII ст.), науковий етап (останнє десятиріччя XVIII ст. – початок XX ст.), етап нового наукового духу (починаючи з 1905 р.);
- б) класичне природознавство (XVII–XIXст.), формування некласичного природознавства (кінець XIX – перша половина XX ст.), некласичне природознавство;
- в) винайдення парової машини XVIII ст., науково-технічні досягнення в хімії та електриці XIX ст., створення комп'ютерів XX ст.

3. Зазначте автора, вчення якого можна охарактеризувати так: 1) розвиток знання відбувається в результаті поступового накопичення знань; 2) наука є процесом розмноження теорій, в якому немає єдиної лінії (плюралізм в науці):

- а) К. Поппер;
- б) І. Лакатос;
- в) П. Фейерабенд;
- г) Т. Кун.

4. Міждисциплінарна галузь, яка займається вивченням процесів самоорганізації і виникнення, підтримки стійкості і розпаду систем різної природи, називається _____.

5. Знання, які формуються за допомогою свідомої експлуатації домислів і забобонів:

- а) лженаукові;
- б) квазінаукові;
- в) антинаукові;
- г) псевдонаукові.

6. Вид рефлексії, який полягає у здатності суб'єкта співвідносити з предметною ситуацією власні дії, а також координувати і контролювати елементи діяльності відповідно до умов, що міняються:

- а) ситуативна;
- б) ретроспективна;
- в) проспективна.

7. Утопічні знання та знання, які свідомо спотворюють уявлення про дійсність, характерні, в основному для періодів соціальної нестабільності:

- а) паранаукові;
- б) квазінаукові;
- в) антинаукові;
- г) псевдонаукові.

8. Розділ філософії, що займається дослідженнями первинної природи реальності, світу і буття як такого – це _____.

9. Філософський метод, який дає визначення суцього через розкриття суб'єктивних засад його формоутворення:

- а) герменевтичний;
- б) феноменологічний;
- в) трансцендентальний.

10. Які методи належать до теоретико-емпіричного рівня пізнання?

- а) уявний експеримент;
- б) аналіз і синтез;
- в) вимір;
- г) аксіоматико-дедуктивний метод.

Варіант 7

1. Рід усних та писемних джерел, характерною особливістю яких є фіксація інформації у вигляді розповіді у довільній формі про події та явища суспільно-політичного, соціально-економічного й культурного життя – це _____.

2. Рід писемних джерел, що утворився у процесі діяльності різноманітних державних, громадських, приватних установ, підприємств, організацій тощо – це _____.

3. Рід писемних джерел, що утворився у процесі діяльності різноманітних державних, громадських, приватних установ, підприємств, організацій тощо – це _____.

4. Принцип, який передбачає розгляд історико-економічних процесів з врахуванням соціальних інтересів різних прошарків населення, різних форм їхніх проявів в суспільстві:

- а) принцип конкретності;

- б) принцип історизму;
- в) принцип всебічності;
- г) принцип соціального підходу.

5. Історичний метод, який дозволяє встановити сутність історичного явища за схожістю чи відмінністю властивих йому рис:

- а) історико-генетичний;
- б) історико-порівняльний;
- в) історико-типологічний;
- г) історико-системний.

6. Процес напівавтоматичного аналізу великих баз даних з метою пошуку корисних фактів – це _____.

7. Напрямок історичної науки, який займається питаннями переведення пам'яток історико-культурної спадщини у цифровий формат та публікації результатів оцифровки у мережі Інтернет:

- а) digital-історія
- б) кліометрія;
- в) історична інформатика;
- г) XML-моделювання.

8. Патент, який дається на продукт (пристрій, речовину, штам мікроорганізмів, культуру клітин рослини чи тварини) або спосіб отримання продукту:

- а) на винахід;
- б) на корисну модель;
- в) на промисловий зразок.

9. Науково-дослідні роботи, які забезпечують вирішення конкретних наукових проблем для створення нових виробів:

- а) фундаментальні;
- б) пошукові;
- в) прикладні.

10. Комплекс виключних прав на використання винаходу, корисної моделі або промислового зразка, які держава гарантує власнику, тобто винахіднику або особі, якій винахідник передав виключні майнові права – це _____.

Варіант 8

1. У 1910 р. першу наукознавчу працю «Великі люди» видав нобелівський лауреат:

- а) Д. Менделєєв;
- б) В. Оствальд;
- в) Р. Декарт;
- г) В. Вернадський.

2. М. Варон у своїй класифікації наук називає:

- а) граматику, діалектику, риторику, геометрію, арифметику, астрологію, музику, медицину і архітектуру;
- б) історію, філософію та мистецтво;
- в) граматику і логіку, математику, натурфілософію, метафізику та етику;
- г) механіку, фізику, хімію, біологію, соціальні науки.

3. Згідно із періодизацією Е. Тофлера НТР пройшла наступні етапи:

- а) винайдення писемності, книгодрукування, телеграфу та телефону, комп'ютерів та поява Інтернету
- б) винайдення парового двигуна, будівництво перших залізниць (1750 р. – кінець 1-ї третини ХІХ ст.), винайдення електрики та створення двигуна внутрішнього згоряння (1870–1900 рр.), поява перших ЕОМ та промислової робототехніки (1960-ті рр.–2004 р.)
- в) винайдення парової машини ХVІІІ ст., науково-технічні досягнення в хімії та електриці ХІХ ст., створення комп'ютерів ХХ ст.

4. Евристична модель, в основі якої лежить принцип побудови системи моделей, яка відбиває семантичні стосунки між об'єктами, що входять в завдання, називається _____.

5. Форма чуттєвого пізнання, структурований образ, що складається з декількох відчуттів:

- а) сприйняття;
- б) уявлення;
- в) відчуття;
- г) поняття.

6. Операція мислення, яка полягає у групуванні предметів за ознаками:

- а) аналіз;
- б) класифікація;
- в) конкретизація;
- г) абстрагування.

7. Знання, які представляють собою елементарні відомості про природу:

- а) повсякденно-практичні;
- б) особистісні;
- в) антинаукові;
- г) псевдонаукові.

8. Якому поняттю відповідають такі визначення? «форма суспільної свідомості, що виробляє систему знань про фундаментальні принципи буття і місце людини у світі», «особлива форма пізнання світу, що вивчає найзагальніші суттєві характеристики і фундаментальні принципи реальності і пізнання, буття людини, відносин людини і світу» _____.

9. Вчення, що визначає єдиним джерелом істинного знання емпіричні дослідження, – це _____.

10. Які методи належать до емпіричного рівня пізнання?

- а) перехід від абстрактного до конкретного;
- б) індукція і дедукція;

- в) аналіз і синтез;
- г) опис.

Варіант 9

1. Методологія, яка містить вивчення законів, теорій, структури наукового знання, критеріїв науковості і системи використовуваних методів дослідження:

- а) дискриптивна (описова);
- б) прескриптивна (нормативна);
- в) змістовна;
- г) формальна.

2. Які методи належать до емпіричного рівня пізнання?

- а) уявний експеримент;
- б) аксіоматико-дедуктивний метод;
- в) аналогія;
- г) вимір.

3. Нове знання, здобуте в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень і зафіксованого на носіях наукової інформації у формі наукового звіту, наукової праці, доповіді, відкриття, монографії – це _____.

4. Плани, які застосовується для визначення причинно-наслідкових зв'язків у досліджуваному об'єкті:

- а) розвідувальні;
- б) аналітичні (описові);
- в) експериментальні.

5. Комплекс парадигматичних, синтагматичних і прагматичних структур і механізмів, який характеризує конкуруючі між собою стратегії діяльності людей:

- а) підхід;
- б) концепція;
- в) картина світу.

6. Система узагальненого знання, яка відображає відносини і зв'язки між явищами об'єктивної реальності – це _____.

7. Гіпотеза, яка представляє собою припущення про причинно-наслідкові залежності:

- а) описова гіпотеза;
- б) пояснювальна гіпотеза;
- в) прогнозна гіпотеза.

8. Закони, які виявляються в усіх сферах буття:

- а) спільні;
- б) загальні;
- в) часткові.
- г) статистичні.

9. Сукупність понять (наукових термінів), які використовуються у визначеній науці називається _____.

10. Об'єктивна подія, результат, що відноситься до сфери свідомості і пізнання:

- а) факт дійсності;
- б) факт свідомості;
- в) істинне знання;
- г) неістинне знання.

Варіант 10

1. Розумовий акт, який реалізує ставлення до змісту висловлюваної думки і пов'язаний з переконанням або сумнівом в її істинності чи хибності:

- а) судження;

- б) умовивід;
- в) принцип;
- г) закон.

2. Поєднання низки загальнонаукових методів, спрямованих на вивчення певного об'єкту дослідження – це _____.

3. Окрема група звукових історичних джерел, носіями яких виступають фонограми, різного роду технічні звукозаписи текстів, музичних творів, інших звукових проявів, що створюються у процесі життєдіяльності людства – це _____.

4. Метод, який дозволяє встановити сутність історичного явища за схожістю чи відмінністю властивих йому рис:

- а) історико-генетичний;
- б) історико-порівняльний;
- в) історико-типологічний;
- г) історико-системний.

5. Спосіб дослідження явищ, що ґрунтується на аналізі їхнього генезису й розвитку – це _____.

6. Для «нової наукової історії» характерні такі риси:

- а) переважна увага до вивчення колективів і повторюваних соціальних явищ, залишаючи в основі думку, що реальність є результатом соціального і культурного розвитку;
- б) побудова загальноісторичних теорій і гіпотез;
- д) використання позитивістського досвіду історіописання;
- е) розробка «тотальної» історії, що враховує і вбирає в себе всі аспекти активності людських спільнот і все різноманіття сфер соціальної практики людини в їх системно-структурній цілісності і соціокультурній єдності.

7. Галузь, яка займається збиранням, організацією, аналізом, інтерпретацією та представленням даних – це _____.

8. Усний або письмовий виклад наукової теми, складений на основі проведеного наукового дослідження:

- а) науковий реферат;
- б) інформативний реферат;
- в) індикативний реферат;
- г) продуктивний реферат.

9. Патент, який дається на конструктивне виконання пристрою:

- а) на винахід;
- б) на корисну модель;
- в) на промисловий зразок.

10. Як називається процес викладення сутності питань та наведення найважливіших висновків роботи? _____.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи підсумки вивчення методології наукового дослідження, автори дійшли таких висновків:

1) модернізація методології наукового дослідження є невід'ємною складовою розвитку науки; науково-технічний прогрес на сучасному етапі неможливий без впровадження нових технологій наукового дослідження; розвитку методології науки сприяє створення окремої дисципліни, яка спеціалізується на дослідженні науки – наукознавства;

2) використання специфічної методології є основною властивістю наукового пізнання, яка відрізняє його від інших форм осягнення дійсності;

3) в ході історичного розвитку були визначені два основних рівні здійснення пізнавальної діяльності – емпіричний та теоретичний, в межах яких та з врахуванням їхньої єдності формувалось все сьогодні відоме наукове знання; на розвиток наукового пізнання впливала ціла низка філософських вчень, в рамках та на основі яких сформувались його основні методологічні основи, визначились головні напрями подальшого розвитку;

4) методологія є невід'ємною складовою наукового дослідження; вона має складну структуру і постійно знаходиться в процесі модернізації, що відбувається на основі методологічних досягнень багатьох фундаментальних та прикладних наук; ключову роль у процесі прискорення та підвищення якості сучасних наукових досліджень відіграють методи наукових досліджень, які традиційно поділяють на філософські (універсальні для всіх галузей пізнання), загальнонаукові (використовуються в усіх науках) та спеціальні (вживаються у конкретних дисциплінах);

5) технологія наукової роботи полягає у використанні певних методів, прийомів, способів та засобів відповідно до специфіки наукового дослідження; в загальному вигляді здійснення наукового дослідження можна представити як єдність трьох основних етапів роботи над науковою працею: формулювання

проблеми, роботи над гіпотезою та формулювання теорії; на етапі формулювання проблеми дослідник відшукує проблемне питання, обґрунтовує його наукову і практичну актуальність, визначає об'єкт і предмет дослідження, визначає його мету, формулює тему роботи; на етапі роботи над гіпотезою дослідник на основі аналізу стану розробки проблеми висуває і розробляє гіпотетичну модель майбутнього наукового знання, формулює завдання дослідження, розробляє план роботи, обирає методологію, здійснює теоретичну розробку та експериментальну перевірку гіпотези; на етапі формулювання теорії дослідження вчений на основі встановлених відповідностей між результатами дослідження і гіпотезою формулює теорію, пише висновки, оформляє роботу;

б) традиційно наукове дослідження здійснюється на двох рівнях – емпіричному та теоретичному, які відрізняються понятійним апаратом та притаманними тільки їм методами дослідження; основоположними категоріями емпіричного рівня є факт, емпіричне узагальнення та емпіричний закон, а головними поняттями теоретичного рівня – наукова проблема, гіпотеза, теорія, концепція, парадигма та картина світу; методи наукового дослідження можуть використовуватись на емпіричному або теоретичному або ж на обох рівнях; основними методами емпіричного рівня є спостереження, порівняння, вимір та опис, емпіричного та теоретичного – методи аналізу і синтезу, абстрагування, індукції та дедукції, аналогії, моделювання, експерименту, а теоретичного – метод сходження від абстрактного до конкретного, гіпотетико-дедуктивний, аксіоматико-дедуктивний методи та уявний експеримент;

7) найважливішими формами завершеного дослідження окремого науковця є дисертації, колективу вчених – науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. З метою апробації результатів дослідження та включення отриманих досягнень у науковий обіг вчені здійснюють друк рефератів, тез доповідей, наукових статей і монографій, отримують патенти на свої винаходи, корисні моделі та промислові зразки; впровадження результатів

наукових досліджень може виражатись у використанні їх під час розробки інших наукових проблем, включенні нового знання у навчальні курси з відповідних дисциплін, впровадження результатів роботи у суспільну практику та виробництво; оцінка ефективності прикладних наукових досліджень здійснюється на основі аналізу результатів їхнього практичного (суспільного та виробничого) впровадження, теоретичних (фундаментальних) – з точки зору можливості їхнього широкого застосування у різних галузях, пріоритетності вітчизняної науки та міжнародного визнання досягнень.

Отже, методологія є основоположним поняттям науки, без неї неможливі сучасний розвиток науки та задоволення наростаючих суспільних і виробничих потреб.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баскаков А. Я. Методология научного исследования: учеб. пособие / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. – Киев : МАУП, 2002. – 216 с.
2. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень: підручник / М. Т. Білуха. – Київ : АБУ, 2002. – 480 с.
1. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. / Г. О. Бірта, Ю.Г. Бургу – Київ : «Центр учбової літератури», 2014. – 142 с.
2. Видання наукової літератури у вузі: методичні рекомендації для науковців / укладачі: К.М. Мовчан, М.В. Бабіля. – Мукачєво: РВВ МДУ, 2017. – 113 с.
3. Грабченко А. І. Методи наукових досліджень: навч. посібник. / А. І. Грабченко, В. О. Федорович, Я. М. Гаращенко – Харків: НТУ «ХП», 2009. – 142 с.
3. Гришук Ю.С. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / Ю. С. Гришук ; НТУ "Харк. політехн. ін-т". – Харків, 2008. – 232с.
4. Демківський А. В. Основи методології наукових досліджень : навч. посібн. / А. В. Демківський, П. І. Безус. – Київ : Акад. муніцип. упр., 2012. – 276 с.
5. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень / А. М. Єріна. – Київ : Центр навч. л-ри, 2004. – 212 с.
4. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : Зб. наук. пр. Вип. 14 / ред.: В. І. Євдокимов, О. М. Микитюк; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Харків, 2000. – 173 с.
6. Зацерковний В. І. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 236 с.

5. Кислий В. М. Організація наукових досліджень : навч. посібник / В. М. Кислий. – Суми : Університетська книга, 2011. – 224 с.

7. Клименюк О. В. Методологія та методи наукового дослідження: навч. посібн. / О. В. Клименюк. – Київ : Міленіум, 2005. – 186 с.

8. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ : ВД «Професіонал», 2004. – 208 с.

6. Краус Н. М. Методологія та організація наукових досліджень : навч.-метод. посібн. / Н. М. Краус ; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка, каф. екон.теорії та регіон. економіки. – Полтава : Оріяна, 2012. – 180 с.

9. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / О. В. Крушельницька. – Київ : Кондор, 2003. – 192 с.

10. Лудченко А. А. Основы научных исследований : учеб. пособ. / А. А. Лудченко, Я. А. Лудченко, Т. А. Прима; под ред. А. А. Лудченко. – 2-е изд., стер. – Киев : Знание, 2001. – 113 с.

7. Методологические вопросы науковедения : сборник научных трудов / [В. И. Оноприенко, Б. А. Малицкий, Л. В. Рыжко и др.]; ред. : В. И. Оноприенко ; Нац. акад. наук Украины, Центр исслед. науч.-техн. потенциала и истории науки им. Г. М. Доброва. – Київ : УкрИНТЭИ, 2001. – 329 с.

8. Методы исследований и организация экспериментов / под ред. проф. К. П. Власова. – Харьков : Издательство «Гуманитарный центр», 2002. – 256 с.

9. Наринян А. Р. Основы научных исследований: Учеб. пособие / А. Р. Наринян, В. А. Поздеев – Киев : Изд-во Европ. ун-та, 2002. – 110 с.

11. Організація наукових досліджень, написання та захист магістерської дисертації : навч. посібник / А. Ю. Берко [та ін.] ; наук. ред. В. В. Пасічник. – Львів : Новий світ–2000, 2010. – 282 с.

12. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посібник / А. Є. Конверський [та ін.] ; ред. А. Є. Конверський ; рец.:

П. Ю. Саух, П. М. Кралюк, В. П. Шевченко. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

13. Пушкарь А. И. Основы научных исследований и организация научно- исследовательской деятельности: учеб. пособ. / А. И. Пушкарь, Л. В. Потрашкова; Харьковский национальный экономический ун-т. – Харьков : ИД "Инжэк", 2006. – 280 с.

14. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень : навч. посібник / В. І. Романчиков ; рец.: В. І. Польшаков, М. В. Жук, А. А. Самойленко. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 255 с.

15. Сидоренко В. К. Основы научных исследований : навч. посіб. для вузів / В. К. Сидоренко, П. В. Дмитренко. – Київ : Лібра, 2000. – 260 с.

10. Сьомін С. В. Здобувачу наукового ступеня : Метод. рекомендації / С. В. Сьомін. – Київ : МАУП, 2002. – 184 с.

16. Тарелкін Ю. П. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / Ю. П. Тарелкін, В. О. Цикін. – Суми: Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – 196 с.

17. Цехмистрова Г. С. Основы научных исследований : учеб. пособ. / Г. С. Цехмистрова. – Киев : Слово, 2003. – 240 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

1. Cambridge University Press. – Режим доступу:

<https://www.cambridge.org/core>

2. Encyclopedia of Ukraine. – Режим доступу:

<http://encyclopediaofukraine.comInternet>

3. Harvard Library. – Режим доступу: <https://library.harvard.edu/explore-collections>

4. Oxford Academic Journals. – Режим доступу:

https://academic.oup.com/journals/pages/journals_a_to_z

5. Електронні ресурси Інституту історії України НАН України – Режим доступу: <http://history.org.ua/uk>
6. Електронні ресурси Науково-технічної бібліотеки НТУ «ХП». – Режим доступу: <http://library.kpi.kharkov.ua>
7. Електронні ресурси Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
8. Електронні ресурси Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. – Режим доступу: <http://nlu.org.ua>
9. Електронні ресурси Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка. – Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com>
10. Енциклопедія сучасної України – Режим доступу: <http://esu.com.ua>
11. Енциклопедія українознавства – Режим доступу:
<http://izbornyk.org.ua/encycl/eu.htm> -
12. Європейська цифрова бібліотека. – Режим доступу:
<https://www.europeana.eu/portal/ru>
13. Міжнародна цифрова бібліотека (за підтримки ЮНЕСКО та Бібліотеки Конгресу США) – Режим доступу: <https://www.wdl.org/ru/>
14. Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://rada.gov.ua>
15. Сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу:
<https://mon.gov.ua/ua>
16. Словник методичних термінів. – Режим доступу:
http://szlavintezet.elte.hu/russian/segedanyag/tanari_ma_anyagok/azimov_slovar.pdf
17. Філософський енциклопедичний словник. – Режим доступу:
<https://www.runivers.ru/upload/iblock/1b4/filosofsky%20slovar.pdf>

Навчальне видання
Методичні рекомендації до самостійної роботи з дисципліни
«Методологія наукових досліджень»
для аспірантів
спеціальності 032 «Історія та археологія»

Укладачі: МОТЕНКО Ярослав Володимирович,
ШИШКІНА Євгенія Костянтинівна.

Відповідальний за випуск проф. Скляр В. М.

Роботу до видання рекомендував проф. Кіпенський А. В.

В авторській редакції

План 2021 р., поз. 216

Підп. до друку 10.09.2021 р. Гарнітура Таймс. Обсяг. 2,6 д.а.

Видавничий центр НТУ «ХП»

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК №5478 від 21.08.2017 р.

61002, Харків, вул. Кирпичова, 2
